

UDK: 262.1 Juretić, A.
314.743(=163.42)*194/195*
050:32(=163.42)*1947/1958*
Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 29. 1. 2013.
Prihvaćeno: 9. 10. 2013.

Mons. Augustin Juretić – djelovanje u emigraciji kroz bilten *Hrvatski dom*

LIDIJA BENCETIĆ

Hrvatski institut za povijest, Zagreb,
Republika Hrvatska

Monsinjur Augustin Juretić napušta Hrvatsku tijekom Drugoga svjetskog rata te se nastanjuje u Fribourgu u Švicarskoj, gdje pokreće časopis *Hrvatski dom*. Časopis je idejno haesesovski i katolički orijentiran. Juretić u njemu gorljivo zagovara samostalnu Hrvatsku. Osim u *Hrvatskome domu*, Juretić je aktivan i u drugim emigrantskim časopisima – *Naša nada*, *Hrvatski katolički pučki kalendar Srca Isusova i Marijina*. Dopisuje se s brojnim pripadnicima hrvatske emigracije, mnogim svećenicima, novinarima i uglednicima iz Vatikana i zapadnih zemalja. U njegovu pisanju vidljivo je veliko zalaganje za slom komunističkoga sustava u Jugoslaviji i uspostavljanje samostalne hrvatske države.

Ključne riječi: Augustin Juretić, *Hrvatski dom*, hrvatska emigracija, Katolička crkva, komunistički režim.

O Augustinu Juretiću

Monsinjur Augustin Juretić rođen je 3. kolovoza 1890. u Martinovu Selu, današnja Općina Jelenje (udaljena 15 km od Rijeke). Od 1909. do 1914. studira teologiju i filozofiju u Senju, za svećenika Senjsko-modruške biskupije zaređen je 1914. godine. U kolegiju Augustineuma u Beču stječe akademsko zvanje doktor bogoslovnih znanosti, a u Belgiji, u Louvainu, završava i studij sociologije. Potom dolazi u Zagreb, gdje postaje tajnik Hrvatskoga katoličkoga narodnog saveza, tajnik Radničkoga strukovnog saveza, koji je bio katoličkoga usmjerenja, te tajnik Hrvatskoga katoličkog seniorata. Za radnike katoličkoga usmjerenja pokreće glasilo *Radnička borba*. Od 1921. učitelj je staroslavenskoga jezika i književnosti i privremeni učitelj sociologije na Katoličkome bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. Župnik je u Slunjskome dekanatu u Lađenovcu

od 1924. do 1928. godine. Papa Pio XI. imenovao ga je 1930. svojim tajnim komornikom i dodijelio mu naslov monsinjora.¹

Godine 1918. tajnik je odbora Narodne organizacije Hrvatskoga primorja i Istre u Rijeci-Sušaku.² Član je Hrvatske pučke stranke (HPS), a na izborima 1920., 1923. i 1927. nositelj njezine liste u Modruško-riječkoj županiji. Godine 1926. kandidat je HPS-a u Slunju, a od 1927. član njegova vodstva. Kada 1928. predsjednik HPS-a Stjepan Barić³ ulazi u vladu kao ministar socijalne politike, Juretić postaje predstojnik njegova ureda i načelnik Ureda za katoličke vjerske škole u Ministarstvu prosvjete Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca.⁴

U Beogradu je obnašao više funkcija, između ostalog tajnika Glavnoga združnog saveza Jugoslavije. Godine 1930. imenovan je konzultorom Beogradske biskupije, u kojoj je od 1930. do 1939. obavljao više službi, te se angažirao u katoličkoj vjerskoj zajednici u Srbiji – član je nadbiskupskih crkvenih i židbenih sudova, predsjednik Prosinodalnoga ispitnog povjerenstva, stalni delegat Katoličkoga episkopata, član Vijeća vigilancije i Administrativnoga vijeća, školski nadzornik vjeronauka na području Beogradske nadbiskupije. Zbog svojega tadašnjeg djelovanja u Beogradu uhićen je i poslan u zloglasni zatvor Glavnjaču, iz kojeg je na prosvjede biskupa i diplomata pušten nakon 24 dana. Godine 1939. napušta Beograd i vraća se u Zagreb te mu se rješenjem kraljevskih namjesnika (29. prosinca 1939.) dodjeljuje dužnost konzultora Predsjedništva Biskupske konferencije u Zagrebu, koju obnaša do 19. svibnja 1944. godine.⁵

U kolovozu 1939. imenovan je začasnim kanonikom Senjskoga kaptola, začasnim prisjednikom Duhovnoga stola Zagrebačke nadbiskupije. Iste godi-

¹ "Augustin Juretić", u: *Hrvatski biografski leksikon*, br. 6, Zagreb, 2005., 598.-599.; Petar STRČIĆ, "Prilog za biografiju monsinjora dr. Augustina Juretića (1890.-1954.)", *Grobnički zbornik*, 7/1998., br. 5, 321.-329.

² Narodna organizacija za Hrvatsko primorje i Istru jedno je od tijela koja su prethodila osnivanju Narodnoga vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba. Vijeće je ustanovljeno 6. listopada 1918. kao vrhovno političko predstavništvo svih političkih stranaka Slovenaca, Hrvata i Srba, koji žele ujedinjenje u zajedničku državu unutar jugoslavenskih pokrajina bivše Austro-Ugarske Monarhije.

³ Stjepan Barić (1889. – 1945.), član i od 1920. predsjednik Hrvatske pučke stranke. Nakon izbora 1927. ulazi u Narodnu skupštinu Kraljevine SHS. Poslije političkih previranja potaknutih atentatom na Stjepana Radića, Barić postaje član novoformirane vlade. Nakon uvođenja Šestosiječanjske diktature HPS biva zabranjen.

⁴ "Augustin Juretić", 598.-599.; Ljubo BOBAN, *Hrvatska u arhivima izbjegličke vlade 1941-1943. Izvještaji informatora o prilikama u Hrvatskoj*, Zagreb, 1985., 145.-151.; Zlatko MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva. Hrvatska pučka stranka u političkom životu Kraljevine SHS (1919.-1929.)*, Zagreb, 1998.; P. STRČIĆ, n. dj., 324.-328.

⁵ "Augustin Juretić", 598.-599.; Lj. BOBAN, *Hrvatska u arhivima izbjegličke vlade*, 145.-151.; P. STRČIĆ, n. dj., 330.-335.

ne povodom 25. godišnjice misništva princ Pavle Karađorđević dodjeljuje mu odlikovanje V. stupnja – Bijeli orao.⁶

I nakon uspostave Nezavisne Države Hrvatske (NDH) Juretić ostaje angažiran na više polja, između ostaloga sudjelovao je u zbrinjavanju brojne djece izbjegle iz ratom ugrožena kozaračkoga područja u Bosni i Hercegovini. Godine 1941. izabran je za člana radnoga Izvršnog odbora za pitanje konverzije pravoslavaca na katoličku vjeru. Zagreb napušta 1942. na savjet svojega prijatelja zagrebačkoga nadbiskupa Alojzija Stepinca i Vladka Mačeka⁷ da bi u inozemstvu uspostavio vezu s jugoslavenskom vladom i političarima Hrvatske seljačke stranke (HSS) u Londonu. Najprije odlazi u Rim, a ubrzo u Švicarsku, odakle Jurju Krnjeviću i drugim članovima HSS-a u jugoslavenskoj vladi u Londonu, Svetoj Stolici i saveznicima šalje izvještaje o prilikama u NDH i posreduje u njihovoj komunikaciji s nadbiskupom Stepincem. Nastavlja s karitativnim radom te djeluje pri Međunarodnome tijelu Crvenoga križa u Švicarskoj kao predstavnik Crvenoga križa NDH. Posebno se angažirao u pomaganju brojnim hrvatskim internircima i zatočenicima u Italiji i na područjima koja su bila pod talijanskom vlašću.⁸ Nakon Drugoga svjetskog rata nastavio je pomagati haesesovskoj emigraciji i agitirati protiv komunističke Jugoslavije.

Pisanja nekih autora da se utopio u rijeci Saane potaknula su kontroverze oko njegove smrti, međutim izvori pokazuju da je duže vrijeme bio teško bolestan – “što je bilo posljedica prenapornoga rada, štrapaca⁹, neizliječene gripe i 25-godišnjeg pušenja”¹⁰ te “Angine pectoris i bubrežne bolesti”¹¹. Prije je imao srčani udar, 13. travnja 1954. dobiva napadaj “koji ga baca u krevet”, od 19. srpnja više se ne može potpisati, a prije smrti dobiva poseban blagoslov pape Pija XII. Umire 6. kolovoza 1954. od izljeva krvi u mozak.¹²

⁶ “Augustin Juretić”, 598.-599.; LJ. BOBAN, *Hrvatska u arhivima izbjegličke vlade*, 145.-151.; P. STRČIĆ, *n. dj.*, 331.

⁷ Vladko Maček (Jastrebarsko, 1879. – Washington, 1964.), hrvatski političar i pravnik, predsjednik HSS-a od 1928. do 1964. godine. Dana 26. kolovoza 1939. sklapa sporazum s Dragišom Cvetkovićem (predsjednik Vlade Kraljevine Jugoslavije) kojim je osnovana Banovina Hrvatska, a sam postaje dopredsjednik Vlade Kraljevine Jugoslavije (1939. – 1941.). Nakon Drugoga svjetskog rata emigrira u SAD.

⁸ “Augustin Juretić”, 598.-599.; LJ. BOBAN, *Hrvatska u arhivima izbjegličke vlade*, 145.-151.; P. STRČIĆ, *n. dj.*, 333.-334.

⁹ Štrapac – “zamoran rad, naprezanje, napor, premor, trud”.

¹⁰ “Georgius Liburnicus. Prigodom smrti mons. dra Augustina Juretića”, *Glas sv. Antuna* (Buenos Aires), br. 181, 12. VIII. 1954., 1.

¹¹ “Orač i Sijač na Narodnoj Njivi. Uz četrdesetu godišnjicu misništva odličnoga Božjega i hrvatskoga svećenika Mons. dra Augustina Juretića”, *Glas sv. Antuna*, br. 180, 29. VII. 1954., 4., 8.

¹² “Georgius Liburnicus. Prigodom smrti mons. dra Augustina Juretića”, *Glas sv. Antuna*, br. 181, 12. VIII. 1954., 1.

Djelovanje do *Hrvatskoga doma*

Političko djelovanje

U mlađim danima Juretić je protivnik Austro-Ugarske Monarhije i pristalica stvaranja jugoslavenske države. Kao član riječke Narodne organizacije javno se zalagao za odvajanje Hrvatske od Austro-Ugarske Monarhije. Opredijelio se za hrvatsku inačicu Strossmayerove južnoslavenske koncepcije ujedinjenja svih južnoslavenskih naroda.¹³ Zalagao se za klerikalni pristup politici, tj. za nacionalno okupljanje hrvatskih katolika. Sve stranke u državi – osim HPS-a i Slovenske pučke stranke – ubraja u “bilo otvorene bilo prikrivene neprijatelje ne samo Crkve, nego i kršćanskih, katoličkih, socijalnih, kulturnih i političkih načela”.¹⁴ HPS smatra jedinom strankom koja zastupa kršćanska kulturna, politička, socijalna i gospodarska načela, član je Hrvatskoga katoličkog pokreta. Protivnik je liberalnijega pristupa politici koji je imala Radićeva Hrvatska seljačka stranka.¹⁵ No slabljenjem HPS-a Juretić se okreće HSS-u, iako formalno nikada nije pristupio toj stranci. Imao je negativno mišljenje o NDH i ustašama – koje otvoreno smatra zločincima u rangu s nacistima, što je najbolje vidljivo iz njegovih izvještaja koje šalje Sv. Stolicu i jugoslavenskoj izbjegličkoj vladi u Londonu.¹⁶ U emigraciji se ističe kao protivnik komunizma i Jugoslavije, podupire HSS iz uvjerenja da je Vladko Maček pravi i jedini predstavnik hrvatskoga naroda, a vjerovao je da se liberalima u HSS-u može parirati jedino aktivnošću katoličkih intelektualaca. U vrijeme Drugoga svjetskog rata u Švicarskoj je razvio značajnu antifašističku, a u poraću antikomunističku djelatnost.

Publicistika i periodika

Od najranijih svećeničkih dana Juretić objavljuje članke i polemike u raznim serijskim publikacijama: *Ženska misao*, *Hrvatska prosvjeta*, *Luč*, *Narodna politika*, *Seljački kalendar*, *Narodna straža*, *Seljačke novine*, *Danica*, *Kalendar sv. Franje*, *Pravica*, *Hrvatska duša*, *Hrvatske novine*, *Jadran*, *Narodna obrana*, *Pučki prijatelj*, *Glasnik Katoličke crkve u Beogradu*, *Hrvatska obrana*, *Hrvatska straža*, *Katolički list*, *Narodna sloboda*, *Mljekarski list*, *Požeške novine*, *Zadružna svijest*, *Obitelj*, *Hrvatski zagorski kalendar*, *Zemljoradnička zadruga*, *Zadružni vestnik*, *Primorje* i *Hrvatska straža*. Iz navedenog popisa vidljiv je Juretićev angažman u raznim područjima (crkveno-pastoralna problematika, obitelj, ženska pitanja,

¹³ “Augustin Juretić”, 598.-599.; LJ. BOBAN, *Hrvatska u arhivima izbjegličke vlade*, 145.-151.; P. STRČIĆ, *n. dj.*, 322.

¹⁴ Augustin JURETIĆ, *Katolici i politika*, Zagreb, 1926., 30.

¹⁵ *Isto*, 18.-21., 30.-32.

¹⁶ Ljubo BOBAN, *Hrvatska u diplomatskim izvještajima izbjegličke vlade 1941-1943.*, Zagreb, 1988., 15., 75.; ISTI, *Hrvatska u arhivima izbjegličke vlade*, 27., 150.-151., 152.-198., 411.-412., 477.; Jure KRIŠTO, *Sukob simbola. Politika, vjere i ideologije u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*, Zagreb, 2001., 95.-96.; P. STRČIĆ, *n. dj.*, 334.

savjeti radnicima i seljacima, pitanja društvenoga i političkoga uređenja). Godine 1926. u Zagrebu izlazi njegova prva knjiga, *Katolici i politika*. Osim nje, objavio je još nekoliko djela: *Vjeronauk i vjerske dužnosti đaka* (Beograd, 1934.), *Crkva i država* (Zagreb, 1935.), *Otkuda gospodarska kriza?* (Zagreb, 1935.), *Papin jubilej* (Zagreb, 1942.), *Tito der rote Rebell und seine "Vollkommene Demokratie"* (Zürich, 1948.) i *Tito perseguidor* (Madrid, 1952.).¹⁷

Nakon Drugoga svjetskog rata nastavlja pisati u raznim emigrantskim listovima: *Hrvatski glas* (poslije *Kalendar Hrvatski glas*, Winnipeg), *Naša nada* (Chicago) i *Hrvatski katolički pučki kalendar Srca Isusova i Marijina* (Gary), a 1947. počinje izdavati vlastiti list – *Hrvatski dom*.¹⁸ Koristio se pseudonimima *Bruno Mlinarić*, *Georgius Liburnicus* i *Logaritam*.¹⁹ Navedenim se pseudonimima ne potpisuje u *Hrvatskome domu* (u kojemu se uopće ne potpisuje), nego isključivo u ostalim emigrantskim listovima.

Hrvatski dom

Odlaskom u emigraciju ne prestaje publicistička djelatnost Augustina Juretića, štoviše aktivniji je nego prije, piše za brojne hrvatske emigrantske listove, a pokreće i vlastiti u Švicarskoj, u Fribourgu. Kao glavni razlog za izdavanje *Hrvatskoga doma* navodi: "Osnovan je u prvom redu iz uvidjene potrebe, da se hrvatskim novinama u emigraciji dade što više konkretnog, pouzdanog materijala iz zarobljene domovine, kako bi one, pretiskavajući te informacije, upoznavale svoje čitatelje, a ovi strani svijet o komunističkom teroru u domovini."²⁰ Kao ostale razloge ističe: "... upućujući strani svijet o pravom stanju, u kojem se naš narod danas nalazi. Lažnoj i perfidnoj propagandi Titovog komunističkog režima, koja je već mnoge na Zapadu zavela u bludnju, treba suprotstaviti pravo činjenično stanje, koje dokazuje da je Titov režim u potpunosti ostao komunistički, (...) on će kao i prije biti glas ugnjetavanog hrvatskog naroda, koji u domovini ne smije slobodno pisati i govoriti. Želja je izdavača 'Hrvatskog doma' da u hrvatskoj narodnoj borbi što više doprinesu spoznaji pravih hrvatskih narodnih težnji, raskrinkavanju komunističkih metoda za uništavanje hrvatskog naroda i konačno upoznavanju herojskog zalaganja hrvatskog naroda za najveće ideale čovječanstva."²¹ U svome djelovanju Juretić apelira i na druge: "Molimo napose naše ljude vještih na peru i one s dobrim političkim, kulturnim i crkvenim vezama, da se služe s vijestima 'Hrvatskog doma',

¹⁷ "Augustin Juretić", 598.-599.

¹⁸ *Isto*.

¹⁹ *Isto*; LJ. BOBAN, *Hrvatska u arhivima izbjegličke vlade*, 145.-151.; P. STRČIĆ, *n. dj.*, 340.

²⁰ "Hrvatski dom' pri svršetku godine", *Hrvatski dom* (Fribourg), br. 52, 24. XII. 1951., 1. (Napomena: Pri citiranju tekstova sasvim je sačuvan jezik izvornika bez obzira na pogrešno pisanje.)

²¹ "Uvodna riječ", *Hrvatski dom*, br. 28, 1. X. 1950., 1. (Napomena: Nije korištena uvodna riječ iz prvoga broja lista jer nije bio dostupan autoru članka. Stoga je citirana uvodna riječ iz prvoga sljedećeg broja koji ju je sadržavao.)

koje su sve dobro provjerene i autentične. U zadnje vrijeme Titova propaganda napela je sve sile, da stvori na Zapadu što povoljnije mišljenje o Titovom režimu. Razotkrivajmo svuda laži te propagande. To je najmanji obol, što ga narod u Domovini traži od nas.”²²

U impresumu lista stoji da ga “Uređuje konzorcij”, ali iz brojnih emigrant-skih novina i knjiga objavljenih o hrvatskoj emigraciji saznajemo da ga do svibnja 1954. u najvećoj mjeri uređuje Augustin Juretić²³ uz pomoć Adila Zulfikarpašića i mons. Pavla Jesiha. Nakon Juretićeve smrti list uređuju spomenu-ta dvojica.

Prvi broj lista izlazi u svibnju 1947., ali nije poznat točan datum izlaženja. Posljednji broj (99, god. 11.) izlazi u listopadu 1958. – također nije poznat točan datum.

Posljednji broj koji Juretić uređuje je broj 86 (god. 7.) iz svibnja 1954. godine (uz napomenu u novinama: “Redakcija ovog broja ‘Hrvatskog Doma’ završena je 24. II. 1954.”). Nakon Juretićeve smrti list prestaje izlaziti godinu dana, a sljedeći je broj publiciran u kolovozu 1955. (god. 8.) pod uredništvom Zulfikarpašića i Jesiha.

U početku je zamišljeno da list izlazi kao polumjesečnik, potom kao dvo-mjesečnik, no u više navrata izlazi i rjeđe, uglavnom zbog financijskih problema. Izlaze i posebna izdanja povodom nekih događaja (proglašenje nadbiskupa Stepinca kardinalom, VI. kongres Komunističke partije Jugoslavije /KPJ/ / Saveza komunista Jugoslavije, novi “Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica” i dr.). Cijeli period izlaženja list numerira članke, iz čega dobivamo podatak da su u 11 godina u *Hrvatskome domu* objavljena 1993 članka.

Glavni problem za uredništvo je financiranje. List dijelom financiraju samo uredništvo i glavni urednik Augustin Juretić, a preostali dio njegovi pretplatnici. Međutim upravo pretplatnici zbog neredovitog podmirivanja pretplate uzrokuju velike probleme pri izlaženju lista, a u nekoliko navrata list obustavlja rad. *Hrvatski dom* redovito moli svoje pretplatnike da pošalju pretplatu i upozorava da o tome ovisi tiskanje: “Velik dio pretplatnika nije udovoljio svojoj dužnosti, da namire pretplatu, bar za efektivne troškove tako, da je izdavanje ‘Hrvatskog doma’ bio veliki financijski teret za pokretače tog biltena. (...) Kako je uz to urednik preopterećen drugim – za našu hrvatsku stvar – važnim poslom – to su – uz gore navedene razloge – Uredništvo i Uprava odlučile, da u sadašnjoj formi obustave izdavanje ‘Hrvatskog doma’. Pod istim imenom izlaziti će i dalje s osobito izabranim, važnim i dokumentiranim infor-

²² *Hrvatski dom*, br. 58, 1. VI. 1952., 14. (Napomena: Tekst nema naslova. Za iduće tekstove bez naslova koristit će se navedeno citiranje.)

²³ “Uglavnom je cijelu stvar vodio i sakupljao vrlo bogat materijal pok. Juretić. Pisao je vrlo studiozno, umjereno, no možda sa pretjeranim izvođenjem sasvim ličnih zaključaka koji se uvijek ne moraju pokazati točnima. Ipak, i pored toga, ovo je moglo služiti kao odlična građa za mnoge druge listove jer je dokumentacija bila solidnija i bolja od ijednog drugog lista ili biltena.” Vidjeti: Jakša KUŠAN, *Bitka za Novu Hrvatsku*, Rijeka, 2000., 14.

macijama. (...) Ovaj ‘Hrvatski dom’ slat će se samo onim novinama i onim pojedincima, koji su uplatili pretplatu – odnosno onima, koji ‘Hrvatski dom’ posebno naruče bilo kod Urednika, bilo kod Uprave.”²⁴ No, unatoč najavi obustave rada, idući broj izlazi već u siječnju 1952. godine.

Vijesti objavljene u *Hrvatskome domu* prenose brojne hrvatske emigrantske novine, ali i strani svjetski mediji. Uredništvo lista vodi i “Hrvatsku novinsku službu *Hrvatski dom*”, koja održava veze sa stranim novinama i katoličkim novinskim agencijama u raznim dijelovima svijeta te organizirano vijestima opskrbljuje 15-ak stranih novina i novinskih agencija, a posebno dobru suradnju ima s katoličkim novinskim agencijama Austrije, Nizozemske i Švicarske.²⁵ Neki od najznačajnijih medija koji koriste informacije *Hrvatskoga doma* su *La Liberté* (Švicarska), *La Libre Belgique* (Belgija), *Südost-Echo* (München), *Volkstbote* (München), *Service d’information* (Kanada), *American Mercury* (Sjedinjene Američke Države /SAD/), američka revija *America*, časopis *Saturday Evening Post* (SAD), radiopostaja *ABC-Wrul* (New York, SAD). Kao primjer dobre suradnje može se izdvojiti onaj s glavnim katoličkim listom Švicarske na francuskome jeziku *La Liberté*, koji je u samo nekoliko mjeseci 1953. objavio 15 opsežnih članaka o kardinalu Stepincu, komunističkome odgoju mladeži, svećeničkim udruženjima, zakonu o vjerskim zajednicama itd.²⁶ U jednom od brojeva *Hrvatski dom* zahvaljuje svima na suradnji: “Nama je drago, da se taj rad ‘Hrvatskog Doma’ cijeni i uvažava, što svjedoče mnoga pisma iz svih krajeva, gdje ima hrvatske emigracije. Uredništvo ovdje izražava svoju zahvalnost na riječima bodrenja u tim pismima. (...) Jedan dio emigrantske štampe služi se informacijama ‘Hrvatskog Doma’. Nama je to drago, pa čak i onda, kad ne navode izvore, jer je glavno, da svijet znade, što se zbiva kod nas u Domovini. S ponosom ističemo, da i strana štampa – osobito evropska i strane novinske agencije prenose iz ‘Hrvatskog Doma’ informacije, poglavito one o progonu Crkve kod nas, ali i one o konsekvencijama općeg komunističkog teoretskog i praktičkog rada Titovog režima.”²⁷ Strani mediji, osim što prenose već napisano u *Hrvatskome domu*, često i kontaktiraju s Hrvatskom novinskom službom *Hrvatski dom* radi dobivanja dodatnih informacija ili onih koje *Hrvatski dom* nije objavio, a oni misle da bi ih mogli imati.²⁸

Brojni strani mediji koji koriste informacije *Hrvatskoga doma* naglašavaju njegovu važnost kao glasnika zbivanja u Jugoslaviji i politike koju komunistički režim vodi prema Katoličkoj crkvi, religiji uopće, odnosima Beograd – Moskva itd. Kao potvrdu vrijednosti onoga što radi, *Hrvatski dom* objavljuje pismo Bogdana Radice, iz kojega izdvajamo: “Kao što sam to više puta kazao u svojim člancima, ‘Hrvatski Dom’ je naše najbolje informativno glasilo u emi-

²⁴ “‘Hrvatski dom’ pri svršetku godine”, *Hrvatski dom*, br. 52, 24. XII. 1951., 1.

²⁵ *Hrvatski dom*, br. 74, lipanj 1953., 13.

²⁶ *Isto*.

²⁷ “O ‘Hrvatskom Domu’ pri kraju godine”, *Hrvatski dom*, br. 65, prosinac 1952., 1.

²⁸ *Hrvatski dom*, br. 70, veljača 1953., 8.

graciji o pitanjima koja zasijecaju u Titovo protu-vjersko i protu-hrvatsko zatiranje svakih sloboda.”²⁹ Jedno od većih priznanja za svoj rad list je dobio od *Hrvatske revije* (Buenos Aires), koja u broju iz lipnja 1953. hvali njegov rad: “‘Hrvatski Dom’ dragocjena je košnica vijesti iz Hrvatske. Ko prati ovaj bilten, s ljubavlju, s velikim umijećem i poznavanjem problema, te makar na šapirografu umnožen, tehnički dobro uređivan, ne može se načuditi, bolje nadiviti nepoznatom uredniku. Odakle mu sve ove informacije iz Domovine, koje, često puta, spadaju u ‘državne tajne’ i nad kojima bdije opasna UDBa. Solidna mreža informacija s terena, brižno i znalacko pabirčanje po komunističkim novinama ispunjava ovaj bilten tako solidno, tako svestrano i pregledno, da nam daje istinski i temeljiti uvid u današnje stvarnosti u Hrvatskoj.”³⁰ Osim pohvala *Hrvatskomu domu*, *Hrvatska revija* kritizira ostale hrvatske emigrant-ske novine, koje, po njezinu mišljenju, nedovoljno koriste informacije koje donosi *Hrvatski dom*. Iz kritike valja izdvojiti: “Bilo bi potrebno, da se s ovim vijestima što iscrpnije upozna hrvatska javnost. Šteta je, što iz ovoga biltena sustavnije crpe i prenose vijesti samo neke hrvatske novine, neke samo djelomično i neredovito. Tako ove dragocjene informacije ostaju nepoznate jednome dijelu hrvatske javnosti. Još je veća šteta što se naši pisci, posebno oni na engleskom jeziku, premalo služe ovim informacijama, jer bi one, pametno servirane, govorile više, stvarnije i uvjerljivije nego mnoge naše rodoljubne deklamacije. Potrebno bi stoga bilo važniji dio ovih informacija učiniti pristupačnima svjetskoj javnosti, izdajući ih na engleskom jeziku.”³¹

Hrvatski dom navodi da kao izvor informacija koristi pisma iz Jugoslavije članova KPJ, “raznih rukovodioca koji potajno ne vole režim” ili, kako kaže, “mnogi ljudi na veoma istaknutim položajima, donedavno potpuno uvjereni u stabilnost režima”, izbjeglica iz Jugoslavije – koji donose svježije vijesti, a takvih je za cijelo vrijeme izlaženja lista mnogo, strance koji su posjetili Jugoslaviju i imali priliku njome putovati, diplomate i novinare koji su boravili u Jugoslaviji. No postoji mogućnost da je Juretić i sam putovao u Jugoslaviju. Naime u jednome pismu povjerava se Dinku Šuljku te kaže da često putuje u Jugoslaviju s krivotvorenom putovnicom.³²

Jugoslavenska unutarnja politika

Jedan od glavnih zadataka koje si postavlja uredništvo *Hrvatskoga doma* izvještavanje je hrvatske emigracije i svjetske javnosti o zbivanjima u komunističkoj Jugoslaviji. Sustavno, iz broja u broj, list donosi informacije o gospodarskim prilikama, teškim socijalnim prilikama, položaju radnika i seljaka, karak-

²⁹ “Poruka hrvatskih katolika isporučena američkim katolicima – hvala ‘Hrvatskom Domu’”, *Hrvatski dom*, br. 65, prosinac 1952., 8.

³⁰ *Hrvatski dom*, br. 78, listopad 1953., 19.

³¹ *Isto*.

³² Dinko ŠULJAK, “Moja dopuna ‘Mrvice iz davnih krvavih godina’”, *Hrvatska revija* (München – Barcelona), br. 2, rujan 1980., 319.-320.

teru komunističkoga režima. Analitički članci koje list objavljuje veoma su opširni i puni detalja s jugoslavenske unutarnjopolitičke scene, koju se povezuje s gospodarskom situacijom u zemlji te s vanjskopolitičkim zbivanjima. Komunistička Jugoslavija naziva se Titonija, a oblik vlasti – titokracija.³³

Hrvatski dom objavljuje opširne analitičke članke u kojima se bavi pitanjima komunističke ideologije i socijalističkoga uređenja, detaljno opisujući i uspoređujući pojedine pravce unutar nje same i uspoređujući je s drugim društveno-političkim uređenjima. U jednom od prvih članaka list govori o komunističkoj ideologiji i stavu Karla Marxa prema Hrvatima, koje on uspoređuje s “poderanim dronjcima”, smatrajući da nisu sposobni sagraditi snažnu i nezavisnu naciju.³⁴ Takvim i sličnim člancima daje se uvid u komunističku ideologiju te se nastoji upozoriti na negativnosti i komunističkoga sustava općenito i onoga u Jugoslaviji, a napose na ono što to znači za Hrvate i kakva je, ili bi trebala biti, njihova uloga u njemu. Člankom “Nacijonalna politika Komunističke partije Jugoslavije u svijetlu borbe hrvatskog naroda za samostalnost” opisuju se razvoj nacionalne politike KPJ od njezina osnutka nakon Prvoga svjetskog rata do poslije Drugoga svjetskog rata, a na kraju se zaključuje: “... teorija o slobodnim narodima Jugoslavije čak s ustavnim pravom na otcijepljenje od zajednice je fasada – pravi sadržaj je kruti centralizam vršen iz Beograda preko Centralnog komiteta KPJ”.³⁵

List raskrinkava ulogu Narodne fronte te kaže: “Još za rata osnovala je Komunistička partija Jugoslavije organizaciju Narodnog fronta. Toj ‘masovnoj narodnoj organizaciji’ bila je data zadaća, da prikupi sav nekomunistički narod, a sa svrhom da preko te Narodne fronte upregne u komunističku izgradnju Jugoslavije i da vanjskom svijetu prikaže, kako je sav narod za novi komunistički poredak. Prema vani i za neupućene Narodna Fronta nije bila izrazito komunistička organizacija. (...) Medjutim Narodna Fronta nije bila ni časa neka samostalna organizacija. I u svom osnivanju i u cijelom radu ona je bila pod strogim rukovodstvom Politbira Titove Partije.”³⁶

Članak “Ista pjesma s malo promjenjenom melodijom” bavi se novim jugoslavenskim Ustavom i objašnjava da on ne donosi odstupanje od komunizma, da “marksističko-lenjinističke teorije ostaju i dalje jedino i glavna osnova državnog uređenja; nema nikakvog popuštanja u pravcu građanskih političkih

³³ *Hrvatski dom*, br. 6, srpanj 1947., 6.

³⁴ “Što je pisao Karl Marx o Hrvatima”, *Hrvatski dom*, br. 4, lipanj 1947., 4.

³⁵ “Nacijonalna politika Komunističke partije Jugoslavije u svijetlu borbe hrvatskog naroda za samostalnost”, *Hrvatski dom*, br. 33, 15. XII. 1950., 2.-3. Vidjeti: Zdenko RADELIĆ, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945. – 1991. Od zajedništva do razlaza*, Zagreb, 2006., 242.-268.; Dušan BILANDŽIĆ, *Hrvatska moderna povijest*, Zagreb, 1999., 224.-231.

³⁶ *Hrvatski dom*, br. 67, siječanj 1953., 5.-6. Juretić ispravno tumači ulogu Narodne fronte i u vrijeme rata i u Titovoj Jugoslaviji. Vidjeti: Katarina SPEHNJAK, *Javnost i propaganda. Narodna fronta u politici i kulturi Hrvatske 1945.-1952.*, Zagreb, 2002.

sloboda; nema odstupanja od diktature partije”.³⁷ List posebnu pozornost posvećuje dijelu Ustava u kojemu se opisuje njegov “opći jugoslavenski karakter” te kaže: “... po njemu sve nacionalne i kulturne osobine pojedinih naroda Jugoslavije ‘postaju sporedni faktor, koji nikomu ne će smetati da se ne osjeća isto s drugim trudbenicima makar kojim jezikom oni govorili’. U tom dakle novom Ustavnom zakonu dolazi jače do izražaja čisto marksističko shvaćanje proleterskog internacionalizma. (...) Program ostaje i dalje kolektivizam, uništenje svake individualne proizvodnje i individualne svojine.”³⁸

Postojanje koncentracijskih logora opisuje se kao nešto svojstveno komunističkim državama, a argumentira se i primjerima logora u Sovjetskome Savezu.³⁹ Članak “U lancima crvene slobode” upozorava na značenje pojma “crvena sloboda”. Kaže da je praksa “crvene slobode” često dijametralno suprotna njihovoj teoriji: “Čitav život čovjeka u jednoj komunističkoj državi diktiran je odredbama komunističke partije. Rad i ekonomija su dirigitirani ‘planskom privredom’. (...) Specijalnom teroru je u komunističkoj državi izložen seljak, kojeg komunisti nikada nisu voljeli, jer ima osobito razvijeno čuvstvo za privatnu svojinu.”⁴⁰ Za razliku od seljaka i radnika, koji se nalaze u nezavidnu položaju, komunistička elita živi “na visokoj nozi”. Jedan od članaka koji to opisuje je “Crveni Olimp u Zagrebu i život na njemu”, a iz njega treba izdvojiti: “Zagrebcani su Tuškanac, Pantovščak i Josipovac prozvali Crveni Olimp. Tu su luksuzne vile Tita, ministara, visokih partiskih funcionara i najviših drugih ‘rukovodilaca.’”⁴¹ Što je to bratstvo i jedinstvo u Jugoslaviji list opisuje u člancima “Sve pod lozinkom ‘bratstva i jedinstva’”: “U NR Hrvatskoj ideja Titovog ‘bratstva i jedinstva’ očituje se u tom, da sve važnije položaje – napose u vojsci, UDBi i miliciji – zauzimaju Srbi-komunisti”⁴² i “Bratstvo i jedinstvo ‘fiskulture’ u Jugoslaviji”: “Tako je došlo na javu da je glavni nogometni savez Jugoslavije 74% novčane pomoći dao beogradskim klubovima, a daljnjih 6% klubovima iz Srbije. Svi ostali dobili su 20%. Od toga klubovi u Hrvatskoj samo 7%.”⁴³ Upozorava se na raseljavanje hrvatskih sela i naseljavanje crnogorskih i srpskih obitelji u njih. Navode se primjeri cijelih sela, ali ne i brojčani podaci⁴⁴, iz Srbije koja su “po kazni” preseljena u Hrvatsku, a potom “po kazni” u Bosnu, Sandžak i drugamo.⁴⁵

³⁷ *Hrvatski dom*, br. 69, veljača 1953., 1.

³⁸ *Isto*. O Ustavu iz 1953. vidjeti: Z. RADELIĆ, *Hrvatska u Jugoslaviji*, 248.; D. BILANDŽIĆ, *n. dj.*, 344.

³⁹ “Roblje u XX. stoljeću”, *Hrvatski dom*, br. 36, 15. II. 1951., 2.-3.

⁴⁰ *Hrvatski dom*, br. 50, 1. XI. 1951., 1.-3. Vidjeti: Stéphane COURTOIS, Nicolas WERTH, Jean-Louis PANNÉ, Andrzej PACZKOWSKI, Karel BARTOŠEK, Jean-Louis MARGOLIN, *Crna knjiga komunizma*, Zagreb, 1999.; Stéphane COURTOIS, *Komunizam i totalitarizam*, Zagreb, 2011.

⁴¹ *Hrvatski dom*, br. 61, 1. IX. 1952., 17.

⁴² *Hrvatski dom*, br. 63, studeni 1952., 6.-7.

⁴³ *Isto*, 22.-24.

⁴⁴ Za brojčane podatke vidjeti: Z. RADELIĆ, *Hrvatska u Jugoslaviji*, 189.-191.

⁴⁵ *Hrvatski dom*, br. 4, lipanj 1947., 8.

Hrvatski dom upozorava na sadržaj nastave povijesti u Hrvatskoj, gdje je vidljivo da većina nastavnih cjelina nema veze s hrvatskom povijesti, nego sa srpskom i drugih naroda Jugoslavije. Kao primjeri nastavnih cjelina ističu se: "... U IV. razredu pučke škole djeci se mora govoriti: 'Glas o pogibiji na Kosovu', 'Kosovska djevojka', 'Boj na Mišaru', (...). U V. razredu šestogodišnje škole: 'Značenje bogumila u Bosni', 'Borba za samostalnost i ujedinjenje srpskih zemalja' (Stevan Nemanja, Car Dušan). U VI. razredu: 'Dubrovnik, 1. i 2. Srpski ustanak', 'Crna Gora', (...). 'Makedonski ustanak'..."⁴⁶ Kao sljedeći primjer "srbizacije" hrvatske povijesti navodi se proglašenje 27. srpnja danom "ustanka naroda Hrvatske", na što list kaže: "27. VII. proglašen je u N.R. Hrvatskoj danom ustanka naroda Hrvatske (u N.R. Srbiji je srpski narod, u N.R. Sloveniji je slovenski narod, a u N.R. Hrvatskoj su narodi Hrvatske – naša opaska). Taj 27. VII. 1941. uzet je kao početak ustanka zato, što je toga dana u Srbu u Lici opaljena prva 'ustanička puška'. (...) što su se u Dalmaciji, Hrvatskom Primorju i Gorskom kotaru digli Hrvati 3 mjeseca prije i borili se i umirali – to ne broji!"⁴⁷

Prostor se posvećuje i pitanju ravnopravnosti naroda u Jugoslaviji i njihovu pravu na odcjepljenje. Pritom se polazi od osnovnih postavki komunizma i načina vladanja komunističkih partija te se citira Lenjina. Iz Lenjinovih razmišljanja proizlazi da vladavina komunizma znači "diktaturu proleterijske klase", Komunistička partija ustrojena je na "najcentralističkiji način", svaki član Partije obavezan je "dosljedno sprovesti liniju Centralnog komiteta". Iz navedenog je vidljivo: "... ako dakle CK KPJ misli, da jedna republika treba ostati u sklopu Jugoslavije, onda svi članovi KP dotične republike imaju zastupati i provoditi tu liniju i biti njezini zagovornici nezavisno na stvarne interese zemlje i eventualne težnje naroda za otcjepljenjem."⁴⁸ Takvim analizama *Hrvatski dom* želi upozoriti na "pravu narav komunističkog režima" i nastoji "otvoriti oči ljudima na Zapadu i dijelu hrvatske emigracije" koji romantičarski gledaju na socijalističko uređenje i vlast u Jugoslaviji. Kao posebno problematično za "hrvatsku stvar" izdvaja velik broj Srba koji zauzimaju rukovodeća mjesta u Zagrebu.⁴⁹ Jedan od načina pljačkanja Hrvatske list opisuje u vijesti o "darivanju" hrvatskih umjetnina beogradskom muzeju, na što kaže: "Savjet za prosvetu i nauku vlade republike Hrvatske donio je odluku, da se 180 umjetničkih djela pokloni 'Nacionalnom museumu' u Beogradu, koji je nedavno proširen i svečano se preselio u zgradu bivše 'Narodne banke'."⁵⁰ Kada su u pitanju Hrvati u Bosni i

⁴⁶ *Hrvatski dom*, br. 69, veljača 1953., 20.-21.

⁴⁷ "O 'ustaničkim danima'", *Hrvatski dom*, br. 77, rujan 1953., 3.

⁴⁸ "O ravnopravnosti naroda u Jugoslaviji i njihovom pravu na odcjepljenje", *Hrvatski dom*, br. 32, 1. XII. 1950., 1.-2. Usp. sa: Z. RADELIĆ, *Hrvatska u Jugoslaviji*, 242.-248.; D. BILANDŽIĆ, *n. dj.*, 224.-231.

⁴⁹ "Zagrebački GNO (Gradski narodni odbor)", *Hrvatski dom*, br. 52, 24. XII. 1951., 7. O "srpskom pitanju" u Hrvatskoj vidjeti: D. BILANDŽIĆ, *n. dj.*, 258.-262.

⁵⁰ "Pljačkanje u republikama Hrvatskoj, Bosni i Makedoniji za račun Beograda", *Hrvatski dom*, br. 62, 1. X. 1952., 4.

Hercegovini, njihov položaj najbolje dočarava izjava jednog emigranta: "... Jovi jako dobro, Muji kako tako, a Ivanu nikako."⁵¹

List izvještava i o oružanome otporu jugoslavenskim vlastima, koji nije jak, ali ipak postoji. Po tumačenju *Hrvatskoga doma*, u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini riječ je o nacionalistima, a u Crnoj Gori i Makedoniji o kominformovcima.⁵² Izvještava i o ogorčenosti i otporu muslimanskoga stanovništva zbog povreda vjerskih principa od strane vlasti, posebno zbog prisilnog skidanja zara i feredža. Iako se dio muslimanskoga svećenstva priklonio režimu, list kaže da narod takve bojkotira.⁵³

Na pisanje zapadnih medija o snazi jugoslavenske vojske i značenju koje bi ona mogla imati u mogućem ratu sa Sovjetskim Savezom *Hrvatski dom* reagira u nekoliko članaka, analizirajući stanje u Titovoj armiji. Posebno obraća pozornost na sljedeće faktore: opća seljačko-socijalno-ekonomska pitanja, religijska pitanja i politička pitanja. Naglasak se stavlja na otpor sela prema režimu, a kako selo čini 80% jugoslavenske populacije, po autoru teksta, najveći dio stanovništva nema pozitivan stav prema vojsci i u slučaju rata ne bi bio dovoljno motiviran.⁵⁴

Stalno prisutna tema je i gospodarska situacija u Jugoslaviji, koja je cijelo vrijeme izlaženja *Hrvatskoga doma* veoma loša. U jednom od brojnih opisa stanja jugoslavenskoga gospodarstva stoji: "Član Titove trgovačke delegacije, koji je u trgovačkim poslovima došao na Zapad pripovijeda nam: Gospodarska situacija je kod nas gora nego lani, kad je bila suša. Razlozi su podpuni kaos prouzročen kontradiktornim odredbama gospodarske prirode, opstrukcija seljaka, ludo opće gospodarenje po nalogima nestručnjaka, podpuno pomanjkanje sirovina, birokracija, svaljivanje odgovornosti jedne instancije na drugu. Situacija je iz

⁵¹ *Hrvatski dom*, br. 63, studeni 1952., 3.

⁵² *Hrvatski dom*, br. 32, 1. XII. 1950., 7. Juretić donosi točan zaključak da je u Crnoj Gori i Makedoniji riječ o kominformovcima, vidjeti: Ivo BANAC, *Sa Staljinom protiv Tita. Informbirovska rascjepi u jugoslavenskom komunističkom pokretu*, Zagreb, 1990., 150. U pogledu kominformizma u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini Banac smatra da su njegove pristaše uglavnom činili Srbi te da je u manjoj mjeri bila riječ o kominformizmu, a više o pobuni protiv režima. Isto, 224.-225.; Z. RADELIĆ, *Hrvatska u Jugoslaviji, 198.-201. O otporu u Hrvatskoj* vidjeti: Zdenko RADELIĆ, *Križari. Gerila u Hrvatskoj 1945. - 1950.*, Zagreb, 2011.

⁵³ "Otpor muslimanskog pučanstva", *Hrvatski dom*, br. 38, 15. III. 1951., 8.

⁵⁴ "Borbene snage Titove armije u slučaju rata", *Hrvatski dom*, br. 33, 15. XII. 1950., 1.-2.; "Borbene duh u vojsci i narodu", *Hrvatski dom*, br. 38, 15. III. 1951., 10. U dostupnim izvorima iz zapadnih zemalja vidljivo je neslaganje s Juretićevim mišljenjem, tj. Jugoslaviju se smatra relevantnim vojnim faktorom na prostoru Srednje i Jugoistočne Europe. Potvrda njezine vojne važnosti bit će vidljiva u nekoliko idućih godina, kada Jugoslavija dobiva velike količine američkoga oružja upravo iz uvjerenja da može značajno pomoći u slučaju rata sa Sovjetskim Savezom i njegovim saveznicima. Vidjeti: Darko BEKIĆ, *Jugoslavija u hladnom ratu. Odnosi s velikim silama 1949.-1955.*, Zagreb, 1988., 411.-457.; Tvrtko JAKOVINA, *Američki komunistički saveznik. Hrvati, Titova Jugoslavija i Sjedinjene Američke Države: 1945.-1955.*, Zagreb, 2003.; Bojan B. DIMITRIJEVIĆ, *Od Staljina do Atlantskog pakta. Armija u spoljnoj politici Titove Jugoslavije 1945-1958*, Beograd, 2005.

dana u dan gora – i ovom srljanju u propast nema brane.”⁵⁵ I idućih je godina jugoslavensko gospodarstvo u veoma lošem stanju, što je vidljivo iz državne statistike Jugoslavije o gospodarstvu za 1952., na temelju koje *Hrvatski dom* zaključuje: “... velike teškoće na gospodarskom području Jugoslavije, koju je već u godini 1952. Saveznička pomoć dvaput spasila od katastrofe. (...) Bitka za gospodarstvo Jugoslavije i opstanak ‘nacional-komunizma’ vodi se na njivama hrvatskog i srpskog seljaka, a ne u socijalističkim kolektivnim gospodarstvima niti u birokratski napuhnutima industrijskim kombinatima.”⁵⁶

Hrvatski dom kontinuirano izvještava o agrarnoj politici KPJ i uvođenju seljačkih zadruga, njihovu razvoju i propasti. Od početka se protivi konceptu zadruga. Naziva ih “ponosom Titove petoljetke”, a s dosta cinizma piše o njihovoj propasti i borbi seljaka protiv režima sabotiranjem sjetve.⁵⁷ Članak “Pooštrena borba protiv seljaka u Jugoslaviji” opisuje ofenzivu komunističkih ideologa protiv seljaka radi većeg uključivanja seljaka u zadruge. U tim napadima prednjače Edvard Kardelj, Boris Kidrič i Lazar Koliševski. Zaključak je *Hrvatskoga doma* “da Titov režim ne napušta komunističke principe o socijalizaciji sela, što znači ukinuće postojanja samostalnih seljaka; da taj režim u novije vrijeme te principe još jače naglašava i da je odlučio, da ih do kraja provede u praksu”.⁵⁸ Članak “Novi Titov eksperiment: ‘Socijalističko poljoprivredno preduzeće’ – SOVHOZ” objašnjava ukidanje zadruga i donošenje novog zakona kojim je predviđeno osnivanje “socijalističkih poljoprivrednih poduzeća” koja bi bila organizirana poput tvornica. Osnivanje sovhoza, po tumačenju *Hrvatskoga doma*, ima cilj zamijeniti zadruge, tj. seljake iz zadruga preusmjeriti u sovhoze, a zaključak je: “... nema odstupanja od ‘socijalističkog preobražaja sela’, nema popuštanja u pravcu privatne seljačke imovine kao što se to na Zapadu pisalo, (...) dakle, u principu, ništa nije promijenilo.”⁵⁹

Cijelo vrijeme izlaženja *Hrvatski dom* upozorava na pitanja stradalih od komunističke ruke u vrijeme i nakon rata. U nekoliko navrata postavlja pitanje kada će se ispitati zločini koje su počinili Titovi partizani.⁶⁰ List opisuje što se dogodilo u austrijskim pokrajinama Koruškoj i Štajerskoj i “šumama Slovenije”, kazujući da su se u njima zbila “strahovita umorstva nad nekomunistima”, a godinama nakon rata nalažene su brojne jame s poubijanim muškarcima, ženama i djecom. Nadalje se kaže: “U šumama kod Bleiburga, na granici Ko-

⁵⁵ “Gospodarska situacija u Titovini”, *Hrvatski dom*, br. 47, 1. IX. 1951., 3.

⁵⁶ *Hrvatski dom*, br. 75, srpanj 1953., 10. Vidjeti: Z. RADELIĆ, *Hrvatska u Jugoslaviji*, 224.-228.; D. BILANDŽIĆ, *n. dj.*, 274.-279.

⁵⁷ *Hrvatski dom*, br. 41, 1. V. 1951., 8.; “Borba seljaka protiv Titovog režima”, *Hrvatski dom*, br. 52, 24. XII. 1951., 4.

⁵⁸ “Pooštrena borba protiv seljaka u Jugoslaviji”, *Hrvatski dom*, br. 46, 1. VIII. 1951., 1.-3.

⁵⁹ “Novi Titov eksperiment: ‘Socijalističko poljoprivredno preduzeće’ – SOVHOZ”, *Hrvatski dom*, br. 74, lipanj 1953., 1. Vidjeti: Z. RADELIĆ, *Hrvatska u Jugoslaviji*, 187.-198.; D. BILANDŽIĆ, *n. dj.*, 267.-273.

⁶⁰ “Kad će doći na red Titove Katinske šume?”, *Hrvatski dom*, br. 56, 1. IV. 1952., 11.

ruške i Jugoslavije, u šumi Kočevski rog i drugdje, u Dravi izgubilo je živote – po najumjerenijem računu – oko 12.000 Hrvata i oko 10.000 Slovenaca. Poljska Katynska šuma je samo sjena ovih šuma u Sloveniji. Sa strane Hrvata i Slovenaca u emigraciji dosada se uzaludno apeliralo na svjetsku javnost, da se istraži tragedija slovenskih Katynskih šuma. Neće li se bar sad iza objelodanjiivanja strahota u Koruškoj – probuditi savjest svijeta i tražiti, da se rasčisti strašna tragedija desetaka tisuća hrvatskih i slovenskih života...⁶¹ Posebna pozornost posvećuje se pitanju zatvorenika i robijaša u jugoslavenskim zatvorima i logorima. Opisuju se brojni primjeri ljudi koji su bez presude proveli mjesec u zatvoru⁶² i upozorava na postojanje tzv. “logora smrti u kojima boravi nekoliko tisuća ljudi, a svakodnevno ih umre na desetke”⁶³

Jugoslavenska vanjska politika

Od početka sukoba Beograda i Moskve *Hrvatski dom* tvrdi da nije riječ o ideološkome sukobu, nego borbi za vlast. Tragom takva rezimiranja upozorava Zapad da se Titov režim nije nimalo promijenio i “da je sve samo predstava radi dobivanja pomoći od Zapada”,⁶⁴ dok istodobno jugoslavenski mediji negativno pišu o Zapadu, često ismijavajući ga i izrugujući mu se te otvoreno napadajući “ustanove, ljude, akcije američke politike”.⁶⁵ List upozorava i na zablude o Titovu režimu, prisutne u zapadnim medijima, da “Titov komunizam nije

⁶¹ “Šume progovorile nakon osam godina”, *Hrvatski dom*, br. 77, rujan 1953., 2.-3. Broj stradalih Slovenaca Žerjavić procjenjuje na oko 8 do 10 tisuća, što korelira s Juretićevim podatkom. Recentna slovenska istraživanja Inštituta za novejšo zgodovino slična su Juretićevim procjenama: od svibnja 1945. do kraja 1945. stradalo je oko 8700 Slovenaca. Žerjavić broj stradalih Hrvata, kojima dodaje i Muslimane, procjenjuje “između 45 do najviše 55 tisuća Hrvata i Muslimana” – ovdje je vidljivo značajno odstupanje od Juretićeva podatka. Stipetić i Vekarić u knjizi *Povijesna demografija Hrvatske* pozivaju se na Žerjavićeve podatke. Martina Grahek Ravančić u knjizi *Bleiburg i Križni put 1945.* kaže: “Cjelovitima i najpouzdanijima (do sada) mogu se smatrati istraživanja Vladimira Žerjavića.” Vidjeti: Vladimir ŽERJAVIĆ, *Opsesije i megalomanije oko Jasenovca i Bleiburga. Gubici stanovništva Jugoslavije u drugom svjetskom ratu*, Zagreb, 1992., 75.-79.; Vladimir STIPETIĆ, Nenad VEKARIĆ, *Povijesna demografija Hrvatske*, Zagreb – Dubrovnik, 2004., 60.-62.; Martina GRAHEK RAVANČIĆ, *Bleiburg i Križni put 1945. Historiografija, publicistika i memoarska literatura*, Zagreb, 2010., 331.; <<http://www.sistory.si/zrtve/graf>> (preuzeto 5. studenoga 2013.).

⁶² “Mjeseci po zatvorima bez osude”, *Hrvatski dom*, br. 43, 1. VI. 1951., 8.

⁶³ “Logori smrti”, *Hrvatski dom*, br. 4, lipanj 1947., 7. Vladimir Geiger piše da je u razdoblju od 1945. do 1951. u Hrvatskoj na kaznu “prisilnog rada, popravnog rada i društveno korisnog rada” bilo osuđeno na desetke tisuća osoba, ali da su podaci zbog nedostatka dokumentacije još uvijek nepotpuni. Vidjeti: Vladimir GEIGER, “Lišavanje slobode i prisilni rad u hrvatskom/jugoslavenskom zakonodavstvu 1945.-1951.”, u: *Logori, zatvori i prisilni rad u Hrvatskoj/Jugoslaviji 1941.-1945., 1945.-1951. Zbornik radova*, ur. Vladimir Geiger, Martina Grahek Ravančić, Marića Karakaš Obradov, Zagreb, 2010., 165.

⁶⁴ “Laburisti u Jugoslaviji”, *Hrvatski dom*, br. 28, 1. X. 1950., 3.-4.

⁶⁵ “Tito i Amerikanci odnosno Zapad”, *Hrvatski dom*, br. 61, 1. IX. 1952., 9.

opasan za slobodni zapadni svijet, da nema nikakvih imperijalističkih namjera i da je dosljedno moguća suradnja tog slobodnog svijeta s Titovom komunističkom Jugoslavijom”.⁶⁶

U jednom se članku opisuje suština sukoba Tita i Staljina, razmatrajući ga kroz prizmu marksističke teorije i prakse.⁶⁷ *Hrvatski dom* ističe: “Tito je doveo komunističku partiju na vlast u Jugoslaviji. (...) Tito je proveo u potpunosti komunistički prevrat (socijalističku revoluciju). Njega nije nitko postavio na vlast. On se je za tu vlast borio. (...) Revolucija u Jugoslaviji je prema tome zadnja komunistička revolucija. Tekovine te revolucije su najnovije, te je prema tome posljednje izdanje marksizma-lenjinizma i najaktualnija taktika. (...) Tito je zbog toga i postao simbolom partizanskog načina ratovanja. On je postao simbolom komunističkog pokreta u svijetu pod novonastalim okolnostima u historiji – okolnostima strane okupacije i kolonijalnog gospodstva. Priznati Titu da je proveo revoluciju znači, prema tome, dati mu vodstvo svjetskog komunističkog pokreta.”⁶⁸ Iz navedenoga citata dobro je vidljivo kako je pravilno Augustin Juretić shvaćao zbivanja u komunističkome svijetu te kako je dobro poznao komunističku ideologiju. Ali Juretić daje i upozorenje za zapadne zemlje: “Oni koji pomažu Tita, a ne traže nikakvih uvjeta za demokratizaciju zemlje, ili oni koji misle da je Titov komunizam samo neka balkanska fora fabijevskog socijalizma, iz ovog izlaganja će možda shvatiti da bi Tito mogao postati u budućnosti čak i opasnija komunistička sila, nego što je to sama Moskva. Stoga je za uništenje svjetskog komunizma neophodno potrebno uništiti i Tita.”⁶⁹ Nakon Staljinove smrti 1953. upozorava na to da bi moglo doći do pomirenja između Beograda i Moskve, ali da bi Jugoslavija željela ostati u dobrim odnosima i sa Zapadom, tj. da “želi nezavisni položaj prema Zapadu i Istoku, tako da bi i dalje primala pomoć Zapada, ali da bi se popravili odnosi sa Moskvom.”⁷⁰ Kao zaključak ističe: “Nema dvojbe da će se Tito pomiriti s Moskvom, ako ona i malo pokaže volje, da se izmiri. I kraj sve bojazni lično za sebe – njegov je račun, da mu je konačno to pomirenje veća šansa nego oduprijeti se bujici, koja u partiji traži pomirenje s Moskvom.”⁷¹

Hrvatski dom brine i pozitivna slika Jugoslavije u zapadnome svijetu, koju kao takvu prezentiraju mnogi stranci, novinari i političari koji posjete Jugoslaviju i po povratku pišu “čitave slavospjeve o Titovom ‘demokratiziranju’ zemlje, ne

⁶⁶ “Za čim ide Tito?”, *Hrvatski dom*, br. 72, travanj 1953., 1.-2.; *Hrvatski dom*, br. 74, lipanj 1953., 11.

⁶⁷ “Suština sukoba Kominform – Tito”, *Hrvatski dom*, br. 31, 15. XI. 1950., 3.-6.

⁶⁸ *Isto*.

⁶⁹ *Isto*; “Iskrena ispovjed”, *Hrvatski dom*, br. 61, 1. IX. 1952., 10.

⁷⁰ “Jugoslavija na raskršću”, *Hrvatski dom*, br. 74, lipanj 1953., 15. Juretić ispravno upućuje na put kojim bi Jugoslavija mogla krenuti, tj. na politiku nesvrstanih. Vidjeti: Z. RADELIC, *Hrvatska u Jugoslaviji*, 281.-283. Već u lipnju 1953. Juretić piše o smjeru kojim će ići jugoslavenska vanjska politika, dok su zapadni diplomati u Beogradu u tome razdoblju još “zbunjeni”; vidjeti: D. BEKIĆ, *n. dj.*, 477.

⁷¹ *Hrvatski dom*, br. 76, kolovoz 1953., 1.-4.

znajući da im je Tito sve ono, što su vidjeli i čuli vješto inscenirao. (...) komunistički režim imade jedno posebno lice, koje pokazuje pred vanjskim svijetom.”⁷²

O društveno-socijalnim prilikama u Jugoslaviji

Najviše prostora *Hrvatski dom* posvećuje izvještavanju o društveno-socijalnim prilikama u Jugoslaviji. Jugoslavija se naziva koncentracijskim logorom, a iz broja u broj list donosi izvještaje o gladi, visokim cijenama hrane, porezima, vojnome roku, progonu svećenika te o “sveukupnoj patnji hrvatskog naroda pod komunističkom vlasti”.⁷³ Objavljuju se brojna pisma pristigla iz Hrvatske, puna svjedočanstava o lošem političkom, društvenom, ekonomskom i socijalnom stanju u njoj.⁷⁴ Takvim izvještajima iz Hrvatske želi se na prilike u domovini upozoriti i hrvatske emigrante i svjetsku javnost. List svojim pisanjem želi upozoriti stranu javnost na sva zla koja se događaju u Hrvatskoj te traži njezinu pomoć u borbi protiv komunističkoga režima.

Gospodarske prilike u Jugoslaviji ocijenjene su kao katastrofalne, a kao jedan od uzroka navodi se žetva koja je potpuno podbacila, zbog čega su se brojni seljaci u Lici i na Kordunu pobunili te je bilo i smrtno stradalih seljaka i policajaca.⁷⁵ Kao uzrok gladi, osim suše, navodi se: “Veći su uzroci: prisilna industrijalizacija zemlje, koja je oduzela poljoprivredi više od milijuna seljaka, koje je Titov režim stjerao u tvornice i rudnike, držanje u vojsci nekoliko stotina tisuća seljačkih sinova, koji su na taj način postali neproduktivni za poljoprivredu, zadržavanje oko 120.000 seljaka u koncentracijskim logorima, prisilno kolhoziranje sela (...) i konačno sabotaza seljaka. (...) Glad nije samo ovogodišnja pojava u Jugoslaviji. Ona će biti trajna pojava sve dotle dok se bude držao Titov režim s ovakvim planovima i metodama.”⁷⁶

U Jugoslaviji je i “izuzetno loše zdravstveno stanje” velikog dijela stanovništva, koje je dodatno pogoršano sveprisutnom gladi. U svojim ocjenama list se poziva na izvještaj s konferencije CK KPJ objavljen u *Borbi* (glasilo KPJ).⁷⁷ Osim gladi, kao razlozi su navedeni: očajna stambena situacija, pretjeran rad, nedostatak lijekova i higijenskih potrepština, mali broj sanatorija i antituber-

⁷² “Stranci u Jugoslaviji”, *Hrvatski dom*, br. 52, 24. XII. 1951., 3.-4.

⁷³ “U koncentracijskom logoru...”, *Hrvatski dom*, br. 4, lipanj 1947., 3.

⁷⁴ *Hrvatski dom*, br. 6, srpanj 1947., 5.

⁷⁵ “Katastrofalna gospodarska situacija u Jugoslaviji”, *Hrvatski dom*, br. 28, 1. X. 1950., 6.-7. Detaljnije vidjeti: Z. RADELIĆ, *Hrvatska u Jugoslaviji*, 201.-204.

⁷⁶ “Uzroci gladi u Jugoslaviji”, *Hrvatski dom*, br. 32, 1. XII. 1950., 3. Potvrdu Juretićevih ispravno navedenih razloga lošeg stanja poljoprivrede vidjeti u: Z. RADELIĆ, *Hrvatska u Jugoslaviji*, 201.; D. BILANDŽIĆ, *n. dj.*, 267.-273. Kao razlog loših životnih uvjeta Bilandžić vidi financiranje Petogodišnjega plana po kojemu je “sav teret pao na narod koji će prvih desetak godina živjeti u velikoj bijedi i oskudici, čak i ispod predratne razine životnoga standarda. Najveći je teret pao na seljaštvo i radništvo”. *Isto*, 266.

⁷⁷ “Zdravstvene prilike u Jugoslaviji”, *Hrvatski dom*, br. 36, 15. II. 1951., 8. Usp. sa: Z. RADELIĆ, *Hrvatska u Jugoslaviji*, 208.-211.

kuloznih dispanzera i nedovoljno zdravstveno prosvjeđivanje.⁷⁸ Govori se i o slaboj zdravstvenoj zaštiti majki i djece, koja je vidljiva iz visoke stope smrtnosti male djece. *Hrvatski dom* poziva se na službene podatke o smrtnosti dojenčadi, koja u Bosni i Hercegovini u nekim kotarevima iznosi 20-25%, a u nekim selima i 50%. U Vojvodini, “najbogatijoj pokrajini u Jugoslaviji, stopa smrtnosti je 11.5%”.⁷⁹ Po mišljenju lista, stambena je kriza dijelom uzorkovana ratnim razaranjima, ali velikim dijelom razlog leži u preseljenju velikog broja ljudi iz sela u gradove. Tako se navodi da u jednoj prostoriji spava i po nekoliko osoba, dok istodobno visoki partijski funkcionari žive u višesobnim stanovima.⁸⁰

Iznose se podaci o velikom broju nesreća na radu i velikom broju smrtno stradalih te teško ozlijeđenih radnika. List komentira da je briga za zaštitu radnika u Jugoslaviji gotovo nikakva i da su radnici prepušteni sami sebi.⁸¹ Godišnje u Hrvatskoj ima oko 15 tisuća na poslu ozlijeđenih radnika, a broj smrtnih slučajeva nije poznat.⁸²

Položaj Katoličke crkve u Jugoslaviji

Sustavno se izvještava o progonu Katoličke crkve i njezinih vjernika u Jugoslaviji, a napose o progonu biskupa, svećenika i redovnika. Iznose se podaci da se u veljači 1951. u kaznionici Stara Gradiška nalazi oko 300 svećenika i redovnika,⁸³ a krajem 1952. imamo podatak o 200 novouhićenih katoličkih svećenika pod optužbom utaje poreza. *Hrvatski dom* kao razlog uhićenja smatra njihovo odbijanje da pristupe u ćirilo-metodska udruženja, u kojima bi bili dovedeni u potpunu ovisnost o režimu, a služili bi mu u borbi protiv Vatikana.⁸⁴ Navode se primjeri lošeg postupanja sa svećenicima i časnim sestrama (uvrede, maltretiranja, uhićenja i ubojstva), oduzimanja crkvene imovine, zabrane ulaska u crkvu za vojnike i oficire jugoslavenske vojske, gotovo potpunom izbacivanju vjeronauka iz škola.⁸⁵ Najgora mjera progona nesumnjivo su uhićenja i suđenja svećenicima i biskupima, njihov stalni nadzor od strane Udbe, njihovo ispitivanje i zadržavanje bez presude.⁸⁶ Svakodnevni napadi ma-

⁷⁸ “Bolesti u Jugoslaviji”, *Hrvatski dom*, br. 38, 15. III. 1951., 7.; “Zdravstvene ustanove, zdravstvena služba i medicinski kadrovi u Jugoslaviji”, *Hrvatski dom*, br. 42, 15. V. 1951., 3.-4.; “Briga vlasti i partije za narodno zdravlje”, *Hrvatski dom*, br. 42, 15. V. 1951., 5.

⁷⁹ “Slaba zdravstvena zaštita majke i djeteta”, *Hrvatski dom*, br. 37, 1. III. 1951., 8.

⁸⁰ “Stambena kriza”, *Hrvatski dom*, br. 36, 15. II. 1951., 9. Podaci za Hrvatsku iz 1950. potvrđuju Juretićeve informacije, vidjeti: Z. RADELIĆ, *Hrvatska u Jugoslaviji*, 213.

⁸¹ *Hrvatski dom*, br. 65, prosinac 1952., 24.

⁸² “Briga za zaštitu radnika”, *Hrvatski dom*, br. 67, siječanj 1953., 27.

⁸³ *Hrvatski dom*, br. 36, 15. II. 1951., 3.

⁸⁴ *Hrvatski dom*, br. 67, siječanj 1953., 19.; “Hrvatsko svećenstvo sluša svoje biskupe”, *Hrvatski dom*, br. 74, lipanj 1953., 12.-13. O progonu katoličkih svećenika vidjeti Miroslav AKMADŽA, *Katolička crkva u Hrvatskoj i komunistički režim 1945.-1966.*, Rijeka, 2004., 64.-74.

⁸⁵ “Sve teži položaj crkve i svećenstva u Jugoslaviji”, *Hrvatski dom*, br. 29, 15. X. 1950., 6.

⁸⁶ “UDBa ostaje UDBa”, *Hrvatski dom*, br. 75, srpanj 1953., 13.

njih skupina na svećenike i biskupe postali su oblik stalnog terora nad njima. Među značajnijim djelatnicima Katoličke crkve koji su napadnuti valja izdvojiti mons. Bonefačića, mons. Burića, mons. Srebrića, mons. Nežića, mons. Garkovića, mons. Pavlišića, mons. Franića, mons. Salis-Seewisa i mons. Pušića.⁸⁷ U listopadu 1953. izlazi posebno izdanje *Hrvatskoga doma* posvećeno napadima na biskupe, a u fokusu su šibenski biskup dr. Ćiril Banić, generalni vikar šibenski don Ante Radić, biskup mons. Lajčo Budanović, biskup dr. Salis-Seewis i velečasni Josip Marendić. U cijelosti je objavljena predstava Poslovnoga odbora biskupskih konferencija upućena Saveznom izvršnom vijeću povodom napada na djelatnike Katoličke crkve.⁸⁸

Posebno izdanje *Hrvatskoga doma* posvećeno je novom “Zakonu o pravnom položaju vjerskih zajednica”, i to prije svega zbog prezentacije novog zakona u zapadnim medijima kao “velikog ustupka vjerskim zajednicama”. *Hrvatski dom* upozorava na neke činjenice: “... Još prije svršetka ratnih operacija Savezna je vlada u Beogradu izdala svečanu izjavu, da će poštivati slobodu vjeroispovijedanja i slobodu savjesti kao što i privatno vlasništvo. (...) Kako ima na Zapadu još dosta kratkovidnog, naivnog i nepoučenog svijeta, koji misle, da svečane izjave, Ustav i zakoni i u Titovoj Jugoslaviji vrijede isto onako kao i na Zapadu, pa će i ovaj novi Zakon primiti kao veliki znak pomirljivosti i susretljivosti Titovog režima prema Crkvama – što već svijedoči i stilizacija vijesti United Pressa – to bi potrebno bilo, da naši javni radnici širom svijeta, svi naši ljudi prikažu stranom svijetu taj Zakon u onom svjetlu – kako to zaslužuje.”⁸⁹

Poseban prostor daje se popisu stanovništva provedenom u proljeće 1953., na kojemu su građani trebali izraziti vjersku pripadnost. List izdvaja iz Statuta KPJ da je pripadnost Komunističkoj partiji i nekoj religiji nespojiva te da se zato iz službe otpuštaju brojni učitelji, službenici i radnici. Izvještava o nepravilnostima pri popisivanju, kada su popisivači za brojne ljude bez pitanja upisali – “bez vjere”. Kao primjer navodi se: “... kod svih članova partije, (...) svi vojnici na odsluženju vojnog roka, (...) svi oficiri, koji su u ogromnom dijelu, gotovo svi, članovi komunističke partije. (...) svi studenti, svi djaci u državnim internatima – pa i oni djaci, za koje, radi njihove malodobnosti, roditelji izjavljuju vjersku pripadnost. Pred učiteljima, djacima učiteljskih škola, profesorima – stajala je dilema: ili izjaviti: bez vjere – i ostati na svom položaju ili u školi – ili izjaviti se, da pripada nekoj vjerskoj zajednici – i biti otpušten iz službe – odnosno iz škole, ako je djak. U sličnom su se položaju nalazili i mnogi činovnici i radnici u mnogim tvornicama.”⁹⁰

⁸⁷ “Tko su ‘neodgovorni’ atentatori na živote biskupa u Jugoslaviji”, *Hrvatski dom*, br. 77, rujan 1953., 4.-5.

⁸⁸ *Hrvatski dom*, br. 79, listopad 1953., 1.-8. Vidjeti: M. AKMADŽA, *n. dj.*, 126.

⁸⁹ “Zakon o koncesioniranju vjerskih zajednica u Jugoslaviji”, *Hrvatski dom*, br. 70, veljača 1953., 1.-4.

⁹⁰ “Popis pučanstva i pripadnost religiji u Jugoslaviji”, *Hrvatski dom*, br. 73, svibanj 1953., 1.-2. No, usprkos progonima i nepravilnostima u popisivanju, u Hrvatskoj se 85,5% stanovništva izjasnilo kao vjernici. Vidjeti: M. AKMADŽA, *n. dj.*, 125.

Vjeronauk je gotovo sasvim izbačen iz srednjih škola, iako su se tomu, kako piše *Hrvatski dom*, usprotivili gotovo svi učenici.⁹¹ Članak “Što se djacima u Jugoslaviji govori o kršćanstvu” prenosi pisanje *Vjesnika* i govor partijskoga funkcionara koji kaže: “Kršćanstvo je mitologija. (...) Kršćanstvo nije ništa drugo nego legura idealističke grčke filozofije, židovske mitološke filozofije i plus orijentalne mitologije. (...) ono je skup svih pjesmica i priča koji su produkt porobljenih Židova.”⁹² Izvještava se o progonu učitelja katoličke vjere, a u jednome članku o tome se kaže: “KP na terenu, iz najviših državnih prosvjetnih ustanova, u novinama – vodi sve žešću borbu protiv učitelja, koji nisu prekinuli ‘s praznovjerjem’ – pod kojom se riječju razumijeva religija uopće. (...) Sav život učitelja – javni i privatni – mora biti u punom skladu stava KP prema religiji. (...) Svaki učitelj, koji tako ne radi – ne spada u školu – i u zadnje vrijeme masovno se otpuštaju učitelji, koji se ne drže tih direktiva partije.”⁹³

Poseban se prostor posvećuje nadbiskupu Stepincu, njegovu zarobljeništvu i stradanju. Naglašena je nadbiskupova borba i protiv nacizma i fašizma i ona protiv komunizma, zbog koje je, po mišljenju *Hrvatskoga doma*, i osuđen.⁹⁴ List kontinuirano upozorava na “prljavu” igru komunističkih vlasti koje se nastoje prema zapadnome svijetu pokazati u što boljem svjetlu, nudeći Stepincu da napusti Jugoslaviju. Međutim Stepinac uporno odbija njihovu ponudu, bojeći se da će mu biti uskraćen povratak.⁹⁵ Nakon proglašenja nadbiskupa Stepinca kardinalom, *Hrvatski dom* euforično piše da su tu vijest prenijeli svi svjetski mediji, a da među hrvatskim narodom vlada velika radost: “... Naknadno sada možemo s velikim zadovoljstvom konstatirati, da je svjetska štampa – bez razlike na svjetovni nazor i na vjeru – u slobodnom zapadnom svijetu tom prilikom opširno pisala o novom našem kardinalu, (...) da su novine, ilustrirani listovi donosili u većini slučajeva od svih novoimenovanih kardinala samo sliku Nadbiskupa Stepinca.”⁹⁶ Nadalje se upozorava na teško zdravstveno stanje nadbiskupa Stepinca i nehuman odnos komunističkoga režima prema njemu, jer mu ne dopušta čak ni odlazak na liječenje u slovenske Alpe.⁹⁷

⁹¹ “Otpor komunističkoj propagandi u srednjim školama”, *Hrvatski dom*, br. 28, 1. X. 1950., 10. Od veljače 1952. vjeronauk je izbačen iz “narodnih i ostalih državnih škola” i preseljen u crkve, a njegov je status konačno reguliran Zakonom o pravnom položaju vjerskih zajednica iz 1953., po kojem je dopušten u crkvi. Vidjeti: M. AKMADŽA, *n. dj.*, 93.-94., 97.

⁹² *Hrvatski dom*, br. 50, 1. XI. 1951., 6.

⁹³ “Juriš na učitelje katoličke vjere”, *Hrvatski dom*, br. 61, 1. IX. 1952., 5.

⁹⁴ “Peta godišnjica procesa protiv nadbiskupa”, *Hrvatski dom*, br. 48, 15. IX. 1951., 1.

⁹⁵ “Titovci spremaju novo nasilje protiv nadbiskupa Stepinca”, *Hrvatski dom*, br. 46, 1. VIII. 1951., 3.-4. Juretić ispravno tumači situaciju i razloge zbog kojih komunistički režim popušta. Vidjeti: M. AKMADŽA, *n. dj.*, 61.

⁹⁶ “Nadbiskup Stepinac – Kardinal”, *Hrvatski dom*, br. 66, prosinac 1952., 1.

⁹⁷ “Zdravstveno stanje našeg kardinala”, *Hrvatski dom*, br. 75, srpanj 1953., 2.-3.

O hrvatskoj emigraciji

Hrvatski dom uglavnom izvještava o haesesovskoj emigraciji, a poglavito prati život i djelovanje dr. Vladka Mačeka. Povodom Mačekova rođendana donosi o njemu velik tekst u kojemu su istaknute njegove vrline i zasluge za Hrvatsku, posebno naglašavajući da “nije surađivao s ustašama i nacistima već je samo htjeo spasiti što više hrvatskih života”.⁹⁸

List proziva Hrvate i Srbe, u domovini i emigraciji, koji šire mržnju jedni protiv drugih pozivajući na obračun i ubijanje. *Hrvatski dom* smatra da se Hrvati i Srbi ne bi smjeli međusobno “klati”, nego da trebaju ujediniti snage i boriti se protiv komunističke vlasti u Jugoslaviji, te konstatira: “Srpsko-hrvatski problem nije gordijski čvor, koji se mora presijecati mačem. (...) svakom razumnom Hrvat i svakom razumnom Srbinu je jasno da se zajednička država Hrvata i Srba nije pokazala sretnom kombinacijom, zbog nekih specifičnih osobina i interesa ova dva naroda, pa je stoga i logično da se i jedni i drugi založe za uspostavu slobodne i samostalne Hrvatske, odnosno slobodne i samostalne Srbije.”⁹⁹ Ovdje je vidljiva promjena Juretićeva razmišljanja, vjerojatno zbog ogromnog iskustva tijekom 30-ak godina aktivnog bavljenja politikom, od Strossmayerova jugoslovenstva do zalaganja za samostalnu hrvatsku državu.¹⁰⁰

Govori se i o prebjezima iz Jugoslavije, od kojih je najveći broj sportaša, glazbenika i plesača – koji se nakon nastupa u inozemstvu odbijaju vratiti u domovinu. Osim njih, iz Jugoslavije svakodnevno bježe i drugi građani.¹⁰¹ Već u studenome 1952. list piše da se promijenila struktura prebjega, pa tako sada bježe oficiri, podoficiri, jedan pukovnik Udbe, seljaci, radnici i studenti – a sve zbog terora, gladi i bijede.¹⁰²

Hrvatski dom prenosi i pisanja drugih hrvatskih emigranata, pa tako izdvaja članak Bogdana Radice i o njemu kaže: “... napisao je Bogdan Radica članak pod naslovom ‘What Price Tito?’ – u kojem Radica s dobro fundiranim

⁹⁸ “I u snu sanjaju o dru Mačeku”, *Hrvatski dom*, br. 6, srpanj 1947., 4.-5. Suvremena historiografija priznaje Mačeku nesuradnju s ustašama, na što Radelić kaže: “Vodstvo HSS-a (...) odbacuje suradnju s ustaškim vlastima, njihovu radikalnu politiku i savezništvo s protudemokratskim državama. Temelj Mačekove politike bilo je nastojanje da HSS ostane nekompromitiran.” Vidjeti: Z. RADELIĆ, *Hrvatska u Jugoslaviji*, 39.; Zdenko RADELIĆ, *Hrvatska seljačka stranka 1941. – 1950.*, Zagreb, 1996., 14. Bilandžić za Mačekovu politiku čeka kaže: “Nema sumnje da je kao čovjek mira, svjestan da drugog izlaza nema, a da bi se izbjegla avantura podjela i sukoba sa zastrašujućim silama, Maček odlučio da valja čuvati ljudske živote i čekati da se najstrašniji rat u Europi završi”, vidjeti: D. BILANDŽIĆ, *n. dj.*, 122.-123.

⁹⁹ “Pamet u glavu a noževe u korice”, *Hrvatski dom*, br. 41, 1. V. 1951., 1.-3.

¹⁰⁰ Svojim zalaganjem za samostalnu Hrvatsku Juretić je u nesuglasju s Vladkom Mačekom (predsjednik HSS-a). No njihovo neslaganje o tom pitanju Juretić ne smatra toliko bitnim, nego misli da najprije treba raditi na rušenju komunističkoga režima u Jugoslaviji, a potom na teritorijalno-političkome uređenju.

¹⁰¹ “Izabrali slobodu”, *Hrvatski dom*, br. 49, 1. X. 1951., 5.; *Hrvatski dom*, br. 58, 1. VI. 1952., 4.

¹⁰² *Hrvatski dom*, br. 63, studeni 1952., 9.-10. Vidjeti: Z. RADELIĆ, *Hrvatska u Jugoslaviji*, 291.

dokumentacijama dokazuje, kako Tito s američkim dolarima učvršćuje komunizam u Jugoslaviji – i stvara od Jugoslavije ono, što je Staljin napravio od Rusije. Mnogim citatima iz govora Tita i njegovih najužih suradnika iz Politbiroa i CK kao i pisanja Titove štampe ukazuje Radica na zgradu, koja se gradi na pijesku, a pomoću USA i zapadnih zemalja.”¹⁰³

Hrvatski dom ima i ulogu posrednika između Hrvata u domovini i onih u emigraciji. Često je ta uloga humanitarnoga karaktera, gdje se apelira na hrvatske emigrante i svjetsku javnost da pomognu Hrvatima u Jugoslaviji. U jednom od članaka kaže se: “Dobivamo iz Domovine: Pred zimu, a nakon velike ljetne suše i elementarnih nepogoda, uslijed kojih je potpuno podbacila žetva – strahujemo pred gladju. Titov komunistički režim prakticira, da na pošiljke paketa iz inozemstva udara takve carine, da se često ne isplati primiti paket. Nije toliko vrijedan – koliko se mora platiti samo za carinu. Ne bi li mogli američki državljani hrvatskog podrijetla poduzeti kakvu akciju, da bi američka vlada u ime humanosti poduzela neku intervenciju kod Titovog režima, da ovaj ukine carinske pristojbe na pakete, koji su nam jedina nada, da ćemo moći preživjeti zimu.”¹⁰⁴

List upozorava hrvatsku emigraciju na udbaše koji putuju po europskim zemljama, a dolaze iz “obavještajnog sektora UDB-e”. Raskrinkava dvojicu: “... među ostalima – bivši major Udbe Milan Stovrag, sada pokriven zanimanjem glavni direktor Putnika – i bivši potpukovnik Udbe Mato Barbić, sada navodni direktor Putnika.”¹⁰⁵ O odnosu jugoslavenskoga režima prema emigraciji izvještava: “Iz pouzdanog smo izvora saznali, da je Tito odlučio pružiti emigrantima ‘pomirnicu ruku’. (...) Naš izvjestitelj iz Domovine nam javlja, da je pozadina ove akcije ‘pomirnice ruke’ – pokušaj neke u emigraciji skloniti, da idu kući, a druge ušutkati, eventualno predobiti za suradnju. U svakom slučaju predstavlja emigracija za Tita – neprijatelja, koji vani podkapa ‘ugled socijalističke Jugoslavije’, pa bi se tog neprijatelja trebalo riješiti.”¹⁰⁶ Pomirljivošću komunističkoga režima prema emigrantima list se bavi i u članku “Nova stupica emigrantima”, gdje govori o novom prijedlogu zakona o emigrantima, kojim bi emigranti dobili jugoslavensku putovnicu i priznanje državljanstva, diplomatsku zaštitu Jugoslavije, njihova uža rodbina (žena, djeca, roditelji) mogla bi dobiti putnicu¹⁰⁷

¹⁰³ “B. Radica u *The American Mercury*”, *Hrvatski dom*, br. 58, 1. VI. 1952., 12. Kako je zapadna pomoć utjecala na jačanje komunizma u Jugoslaviji vidjeti: T. JAKOVINA, *n. dj.*

¹⁰⁴ “Apel na američke državljane hrvatskog porijekla”, *Hrvatski dom*, br. 62, 1. X. 1952., 8. O djelovanju i humanitarnome radu Hrvatske bratske zajednice vidjeti: Ivan ČIZMIĆ, *Povijest Hrvatske bratske zajednice 1894. – 1994.*, Zagreb, 1994.

¹⁰⁵ “Kamuflirani Udbaši putuju po Europi”, *Hrvatski dom*, br. 69, veljača 1953., 21.

¹⁰⁶ “Titova ‘mirovná’ ofenziva prema emigrantima”, *Hrvatski dom*, br. 73, svibanj 1953., 20. O hrvatskoj emigraciji i djelovanju Udbe vidjeti: Bože VUKUŠIĆ, *Tajni rat UDBE protiv hrvatskoga iseljništva*, Zagreb, 2002.

¹⁰⁷ Putnica i putovnica nisu istovjetne. Putnica je privremena dozvola za boravak u inozemstvu koju dobivaju osobe koje već imaju jugoslavensku putovnicu.

da ih posjete, dopustit će im se prodaja osobne imovine koju imaju u Jugoslaviji i bit će im dopušten izvoz novca dobivenog iz te prodaje, te će dobiti ulaznu i izlaznu vizu. *Hrvatski dom* ovako komentira taj zakon: “Svrha ovoga zakona je dvostruka: prvo pokazati se pred vanjskim slobodnim svijetom ‘velikodušnima’ prema emigraciji. Drugo dobiti pod svoju kontrolu emigrante, koji budu nasjeli i zatražili jugoslavensku putovnicu i diplomatsku zaštitu.”¹⁰⁸

Osim što hvali trud nekih emigranata u borbi za “hrvatsku stvar”, list upozorava na nedovoljan trud velikog dijela emigracije, pa kritizira: “Ponovno ističemo, da smo s uspjehom rada i nastojanja naših ljudi potpuno zadovoljni, njihova je zasluga to veća, što su – živeći u teškim emigrantskim prilikama i materijalno relativno vrlo mnogo žrtvovali i time pokazali, da im patriotizam nije na jeziku nego u žrtvama, u nesebičnosti, u idealizmu. Kad bi od ogromnog broja hrvatskih emigranata rasutih po cijelom svijetu mjesto njih 15-20, koji su se u radu istakli – radilo 100-200 – mi bismo mogli zabilježiti ogromne uspjehe. Nažalost ima ih, ‘koji se diče katoličkim imenom’ – da govorimo jezikom kardinala Stepinca u vrijeme rata – ‘a koji ne rade katolički’. Oni čak bojkotiraju i vijesti posve vjerske i crkvene ‘Hrvatskog Doma’ – jer nije obojen političkom bojom, koja se njima dopada. Time samo dokazuju, da i katolicizam i vjeru gledaju kroz prizmu svojih političkih pogleda. Mi ćemo međutim nastaviti utrtom stazom u čvrstom uvjerenju, da idući tom stazom najbolje služimo hrvatskom katoličkom narodu.”¹⁰⁹

Zaključak

Juretić je bio izvrsno upoznat sa zbivanjima u Jugoslaviji, što je vidljivo iz vijesti koje donosi *Hrvatski dom*. Imao je vrlo dobre analitičke sposobnosti, koje dolaze do izražaja u člancima u kojima procjenjuje daljnji tijek pojedinih zbivanja ili analizira razloge zbog kojih je do njih došlo. U 12 godina boravka u inozemstvu kontaktirao je s mnogim emigrantima, ali i sa stranim novinarima, diplomatima i političarima. Preko brojnih kontakata plasira vijesti iz Jugoslavije i tako upozorava na prirodu komunističkoga režima u Jugoslaviji i, za njega najvažnije, sustavni teror nad hrvatskim narodom i Katoličkom crkvom.

Angažman Augustina Juretića u borbi za samostalnu hrvatsku državu i oslobođenje od komunističke vlasti najbolje su opisale hrvatske emigrantske novine brojnim nekrolozima u kojima je istaknuto da je Juretić bio “jedna od

¹⁰⁸ *Hrvatski dom*, br. 74, lipanj 1953., 3.

¹⁰⁹ “Veoma živo zanimanje svjetske javnosti za kardinala Stepinca i katolike Titove Jugoslavije”, *Hrvatski dom*, br. 69, veljača 1953., 3.-4. O izdavačkoj djelatnosti i novinstvu hrvatske emigraciji vidjeti: Ivo SMOLJAN, *Hrvatska dijaspora*, Zagreb, 1997. Iako Juretić kritizira nedovoljan trud hrvatske emigracije i njezinu razjedinjenost, iz Smoljanove je knjige vidljivo da je hrvatska emigracija bila veoma aktivna, ali očito ne u onoj mjeri u kojoj je Juretić mislio da bi trebala biti.

najmarkantnijih ličnosti hrvatske emigracije”. Naglašeno je da je “čitav pokojnikov život protekao u znaku borbe i samoprijegara” i da je “sve svoje snage i sposobnosti” posvetio “radu za katoličku i hrvatsku stvar” i za “velike ideale”.¹¹⁰ U *Glasu sv. Antuna* kaže se da se nakon dolaska u Švicarsku “bori protiv komunizma, on mjerodavno i ispravno obavještava svijet o prilikama koje vladaju u Jugoslaviji. (...) pokrenuo je u švicarskom ‘Caritas’-u akciju da se podpomo-gnu darovima u medikamentima, odjeći i obući te hrani djeca, starci, nemoćni kler i č. sestre u domovini”.¹¹¹ *Hrvatska revija* kaže da je bio “izdavač, financijer i urednik najbolje hrvatske novinske službe, (...) pok. Juretić je ‘Dom’ tako znački, nezamjenjivo i požrtvovno uređivao”.¹¹²

¹¹⁰ “Msgr. Dr. Augustin Juretić”, *Osoba i duh* (Madrid), sv. III., 1954., 189.-192. (499.-502.).

¹¹¹ “Orač i Sijač na Narodnoj Njivi. Uz četrdesetu godišnjicu misništva odličnoga Božjega i hrvatskoga svećenika Mons. dra Augustina Juretića”, *Glas sv. Antuna*, br. 180, 29. VII. 1954., 4., 8.

¹¹² “Smrt Msgra Dra Augustina Juretića”, *Hrvatska revija* (Buenos Aires), br. 3, rujan 1954., 299.-300.

SUMMARY

MONS. AUGUSTIN JURETIĆ – WORK IN EMIGRATION
THROUGH THE NEWSLETTER *CROATIAN HOME*

Monsignor Augustin Juretić was a man of many interests (a priest, a politician, a journalist and a charity worker) who, during his life, engaged in various fields and left the biggest mark in journalism and writing. He took leave of Croatia during the Second World War and settled in Fribourg, Switzerland where he started the magazine *Croatian Home*. The magazine followed the concept of the former Croatian Peasant Party and was Catholic oriented. Juretić was perfectly familiar with events in Yugoslavia, which was evident from the news brought by the *Croatian Home*. He had very good analytical skills, which are manifested in the articles where he anticipated the further course of events or analyzed the causes of their occurrence. In twelve years that he spent abroad, he had contacted not only the Croatian emigration, but also the foreign clergy, journalists, diplomats and politicians. He was bringing the news from Yugoslavia thus warning of the nature of the communist regime in Yugoslavia and, most importantly for him, of the systematic terror against the Croatian people and the Catholic Church. Beside the *Croatian Home* he was also active in other expatriate magazines – *Our Hope*, *Croatian Catholic Folk Calendar of Jesus and Mary's Heart*, *Croatian Voice*. His writing shows an enormous effort for Croatian liberation from the communist rule and for the collapse of the communist system in Yugoslavia, which would ultimately result in establishing the independent state of Croatia.

Key words: Augustin Juretić, *Croatian Home*, Croatian emigration, Catholic Church, Communist regime